

49. Vrbka (ob. Ledeč nad Sázavou, okr. Havlíčkův Brod) - inv. č. 1392; př. č. 86/1975-1978
50. Vrdy (okr. Kutná Hora) - inv. č. 385
51. Zdeslavice (ob. Číhošť, okr. Havlíčkův Brod) - inv. č. 2
52. neznámé lokality - inv. čísla 170, 281, 337, 357, 366 - 370, 380, 382, 387, 388, 392, 394 395; př. č. 119/1975-1978

25. sezóna archeologického výzkumu hradu Rokštejn, k. ú. Panská Lhota

Jana Krejsová - Zdeněk Měřinský

Zřícenina hradu Rokštejna, situovaná na skalním suku v údolí dolního toku říčky Brtničky mezi obcemi Panská Lhota a Přímělkov, se stala centrem zájmu archeologického výzkumu již v druhé polovině padesátých letech 20. století. V roce 1958 začal provádět své výzkumy se souhlasem Archeologického ústavu ČSAV v Brně ing. Bohumil Coufal. Po Coufalových výzkumech byly terénní akce na delší dobu přerušeny. Až plánovaná výstavba přehrady Střížov se stala impulzem pro zahájení záchranného archeologického výzkumu vedeného Zdeňkem Měřinským před dvaceti pěti lety pod záštitou Archeologického ústavu ČSAV v Brně. Od roku 1989 zde výzkum pobíhal za podpory Moravského zemského Muzea v Brně. Další změna v nadřízené instituci nastala v roce 1992, kdy záštitu nad archeologickým výzkumem převzala FF MU v Brně a tato situace zůstala beze změny do dnešních dnů.¹ Záchranný výzkum se změnil v systematický také proto, že došlo ke změně územních plánů a prozatím se odstoupilo od budování vodního díla, a že hrad byl pozoruhodným svědkem dění v tomto regionu od konce 13. do první třetiny 15. století, kam spadá jeho zánikový horizont. Výzkum se zde nyní realizuje za podpory grantu „Interdisciplinární centrum výzkumů sociálních struktur pravěku až vrcholného středověku. Archeologický terénní a teoretický výzkum, využití přírodních věd, metodologie a informatika, ochrana kulturního dědictví“ MŠMT MSM 0021622427, v jehož čele stojí jako hlavní řešitel Z. Měřinský.

Poslední tři sezóny archeologického výzkumu se zaměřily na odkrytí tzv. komory C v dolním paláci (obr. 1). Přirozené a logické rozdělení dolního paláce na tři komory A, B, C respektuje vnitřní uspořádání objektu. Palác je členěn dvěma příčka-

1 Podrobněji: Měřinský 1991: Hrad Rokštejn na Jihlavsku. Deset let archeologického výzkumu. VVM XLIII, 413 - 427. Měřinský - Plaček 1989: Rokštejn, středověký hrad na Jihlavsku (jeho dějiny, stavební vývoj a výsledky archeologického výzkumu 1981 - 1989). Měřinský - Zumpfe 2002: Rokštejn. Mittelalterliche Burg bei Panská Lhota (Stadtgemeinde Brtnice, Mähren). Ergebnisse der archäologischen Forschung aus den Jahre 1981 - 2001. AH 27, 9 - 19.

mi, v suterénní části dochovaných jako fragmenty zaklenutých pasů původně přizděných k hlavní obvodové stěně objektu na šmorce. Příčka mezi komorou B a C se nezřítíla při zániku objektu požárem, ale dopadla a zároveň konzervovala zánikový horizont až po delším časovém úseku, kdy se na požárové vrstvě vytvořila černá humusovitá zatravněná vrstva. Archeologická situace destrukce samotné příčky poukazuje na způsob jejího pádu. Příčka se opřela o severní zeď dolního paláce a složila se na zánikový horizont, spodní část (suterénní) se dochovala v původní skladbě přímo položená na požárové vrstvě.

Komoru A s pozůstatky teplovzdušného topení odkryl Z. Měřinský v osmdesátých letech a v komoře B, tedy v hlavním komunikačním prostoru dolního paláce se v padesátých letech 20. století realizoval ing. B. Coufal. V námi zkoumané komoře C byla zachycena destrukce střechy seskládané z prežů, ale bohužel jejich původní skladba na střeše nebyla v této části dolního paláce přímo doložena v archeologické situaci. V drtivé většině se vyskytují jen fragmenty střešní krytiny, nikoliv celé kusy. O podobě konstrukce střechy také vypovídá maltový výletek - otisk z vnitřního prohnutí jedné z prež. V zánikové vrstvě se mísí fragmenty podlah jednotlivých pater paláce (nezdobené dlaždice různých formátů, reliéfní dlaždice s vegetabilními motivy nebo s vyobrazením Samsona se lvem) s destrukcí střechy. Mezi další nálezy z dolního paláce patří předměty osobní výbavy, jako fragmenty kování opasku s rytou výzdobou, nebo se zde objevují žárem poškozené mince. Mezi organickými materiály z komory C dominují bezesporu zuhelnatělé obilky, kterých byl získán velký objem i díky proplavení požárové vrstvy.

Archeologická situace v komoře C mnohé napovídá o vlastním zániku objektu (promísení dlaždic a fragmentů zuhelnatělých dřevěných konstrukcí se střešní krytinou). Nárůst požárové vrstvy směrem k západní stěně dolního paláce, která je současně i hradbou, podporuje domněnku, že při požáru došlo k vylomení této zdi a většina materiálu z destrukce střechy i podlah byla vytržena do prostoru západního parkánu. Zde mohlo pod dopadovou silou hradby/zdi paláce dojít k zničení parkánové hradby a sesunutí materiálu po svahu. Dnešní situace pod svahem západního parkánu determinuje existence rybníka v 16. století, jehož zbytky z původní velikosti jsou patrné ještě na I. vojenském mapování. Fragmenty parkánové hradby se dochovaly mimo dopadové zóny zdi dolního paláce. Dochovaná výška hradby/zdi dolního paláce (před současnou rekonstrukcí)² mírně převyšovala v komoře C původní výšku destrukce příčky, jež kryla zánikovou vrstvu.³ Situace v komoře A a B je zcela odlišná, protože dochovaná

výška hradby/zdi DP se výrazně snižuje směrem ke komoře C. Dolní palác byl vybudován na vyrovnaném skalním podloží, část jeho západní zdi v suterénu (komora A) však tvořila rostlá skála, která se výrazně, až o 5 m snižuje od svého vrcholu do zahloubeného prostoru komory C. Tedy od vrcholu skály, na níž je založená zeď, k úrovni podlahy v komoře A činí rozdíl kolem 2,20 m. Zahloubení v komoře C od úrovně podlahy v komoře A a B k založení paty hradby na rostlém terénu je kolem 2 m. V případě zahloubení v komoře C došlo k jeho vyrovnání písčitém zásypem do výšky komunikačního horizontu téměř identického s východní částí této komory. Písčité zásyp vyplňuje patrně část příkopu hradu ze starší fáze, který pokračuje pod skálu s horním hradem a stáčí se kolem něj do nádvoří dolního hradu.

Předmětem dalšího terénního výzkumu se stal západní parkán (obr. 1), tedy jen jeho část mimo dopadový prostor zdi dolního paláce. Zde byla doložena destrukce samotné hradby, která pravděpodobně nedosahovala stejné výšky jako hradba/zeď dolního paláce. V severní části hlavní hradby přímo pod skalním sukem se dochoval zbytek výpadní parkánové branky. Ta může poukazovat i na původní výšku parkánové hradby situované ve svahu pod hlavní hradbou. Parkánová hradba musela kryt postavu vycházející touto výpadní brankou na parkán proti postřelování. V mohutné destrukci hradby se velmi pravděpodobně odkrylo několik fází jejího pádu na původní horizont první třetiny 15. století. Tento závěr o několikafázovém pádu nebo spíše rozvalování hradby je skutečně jen velmi předběžný. Musí dojít samozřejmě k vyhodnocení materiálů a ke korekci.

Další zkoumanou plochou v areálu hradu se stal úsek mezi severní zdí dolního paláce a výrazným skalním sukem na němž stojí horní hrad (obr. 1). Mezi těmito výraznými body se částečně dochovala zeď rovnoběžná se severní zdí dolního paláce, u které se předpokládal průběh až k hlavní západní hradbě. Tato hypotéza se bohužel nepotvrdila. Ve východní stěně sondy ve čtverci 6/8 se rýsoval líc zdi, který pravděpodobně kolmo navazuje na výše zmíněný zděný fragment rovnoběžný se severní zdí paláce. V tomto prostoru se jednalo o odkrytí destrukčního a zánikového horizontu a komunikačních ploch v okolí dolního paláce s množstvím materiálu (sklo, fragmenty zeleně

- 2 V areálu hradu probíhá zpevnění korun zdí jednotlivých objektů a jejich případná částečná dostavba.
- 3 Samozřejmě musíme počítat s dalšími faktory postdepozičních procesů (splavení materiálu, antropogenní zásahy, hmotnost dopadnuté příčky a slehnutí požárové vrstvy aj.)

glazovaného aquamanile, běžná stolní a kuchyňská keramika, železné předměty jako srp, stavební kování aj.). V úseku sondy, který přiléhá k severní zdi dolního paláce se projevil recentní zásah, který porušoval souvrství a byl identifikován jako pozůstatek po výzkumech ing. B. Coufala. Tento zásah naruší a znepřesňuje možné rekonstrukce propojení interiéru dolního paláce s tímto venkovním prostorem. V zánikovém horizontu se objevily i dvě militaria. Jedná se o fragment rukojeti tesáku a hrot šípu s tulejí a zpětnými háčky. Dalším pozitivem výzkumu je stala korekce starší hypotézy týkající se zdroje pitné vody. Ten lze v tomto prostoru vyloučit (MĚŘÍNSKÝ - PLAČEK 1989, 22). Komunikační schémata hradu s objektem kuchyně v bývalém hradním příkopu, dochovaný vstup do suterénní části dolního paláce v jeho severní zdi a způsob dostupnosti výpadní parkánové branky zůstávají otázkou do dalšího pokračování archeologického výzkumu a jeho vyhodnocení.

Použité zkratky:

AH - Archæologia historica

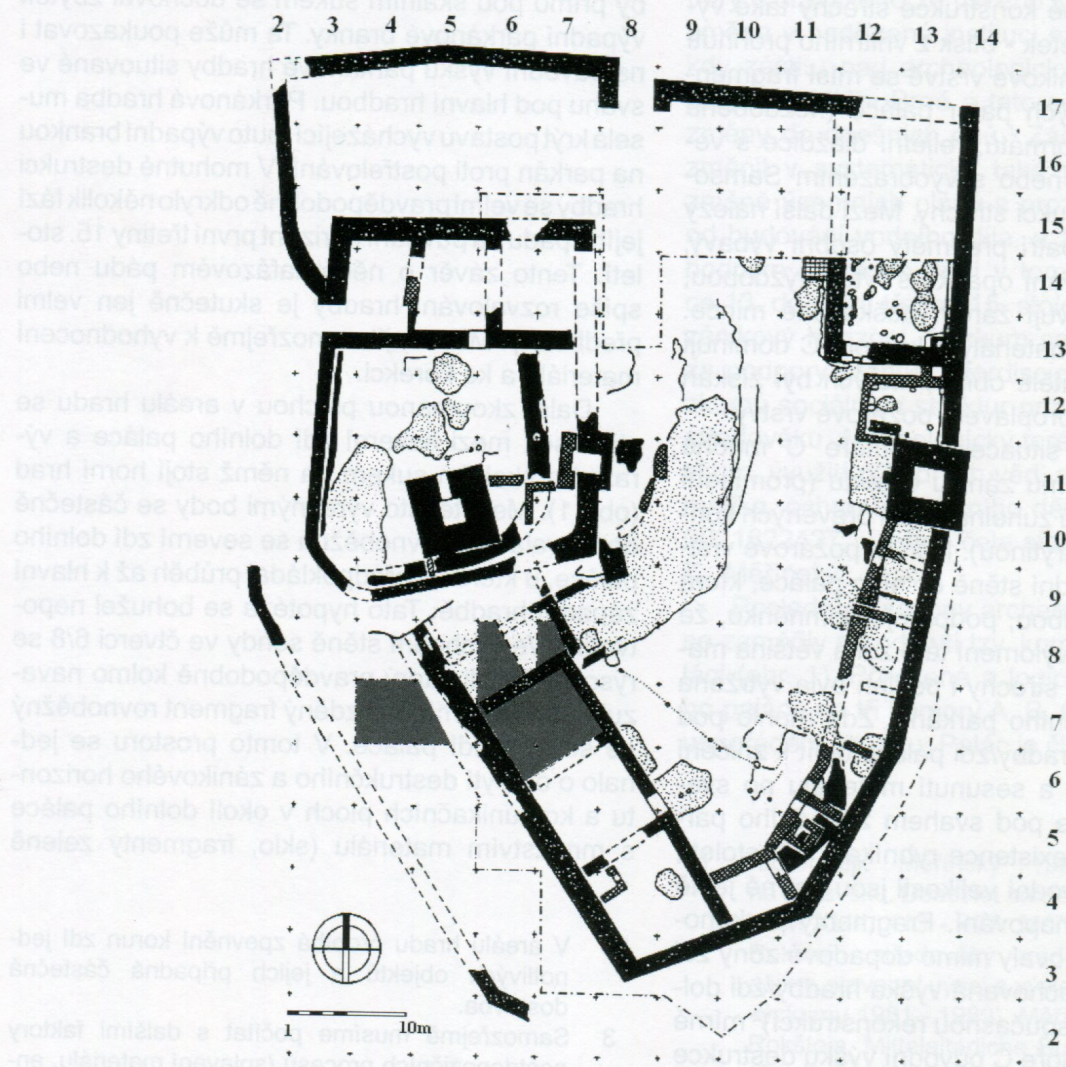
VVM - Vlastivědný věstník moravský

Literatura:

Měřinský, Z., 1991: Hrad Rokštejn na Jihlavsku. Deset let archeologického výzkumu. VVM XLIII, 413 - 427.

Měřinský, Z. - Plaček, M., 1989: Rokštejn, středověký hrad na Jihlavsku (jeho dějiny, stavební vývoj a výsledky archeologického výzkumu 1981 - 1989).

Měřinský, Z. - Zumpfe, E., 2002: Rokštejn. Mittelalterliche Burg bei Panská Lhota (Stadtgemeinde Brtnice, Mähren). Ergebnisse der archäologischen Forschung aus den Jahre 1981 - 2001. AH 27, 9 - 19.

Obr. 1.: plán hradu (šedě vyznačené plochy archeologického výzkumu 2004 - 2005).